

ÉJFÉLI PÁRBAJ

A vonat a Maros-hídon csattogott át. Október végi verőfény öntötte el a völgy rétjeit, apró sarjúboglyákon csókák illegették szárnyukat s felváltva szállkostak a közeli őszi szántásra. A folyó sárgás vize mindkét oldalon élesen kiemelkedő parthoz locsogott, messze fehér pontok úsztak rajta; libák hajókáztak a falu felé. Párakönnnyű ökörnyál lebegett nagy pászmákban a vonat után, egy akácoss mellett verébcsapat surrogott fel a levegőbe s kis ideig versenyt próbált repülni a vonattal.

A fülkében cigarettafüst kavargott, a nyitott ablakon át tisztán lehetett hallani, hogy a szomszéd kocsiiban mit énekelnek a Küküllő völgyi legények. „Megjött a levél fekete pecsétel...” — kezdte egy érdes bariton, a többi hang hozzákapcsolódott, s végtelen melankóliával ömlött ki az őszi pompában ragyogó tájra a folytatás: „Megjött az orosz százezer legénnyel, — százezer legény áll a harc mezején, — sírhatsz galambom, — nem leszel az enyém.”

Pozsonytól Brassóig lehetett akkor hallani e dalt. Beöltözött katonák, bevonuló újoncok, harctérre induló menetszázadok az induláskor s nagy állomásokon a vonatra bámuló utasoknak a „Megállj, megállj kutya Szerbiá”-val harsogták tele a fülét, legényesen vágtak szemükkel a leányok s asszonyok felé, de mikor nyílt pályára értek s magukra maradtak, a szívekbe mintha sejtelem markolt volna, lecsüggedtek a fejek, a szemek támadó villogása az örök emberi jószág tükrévé enyhült, s most már maguknak énekelték: „Pajtás, hogyha látsz testemen mély sebet...”

Egy kanyarulatnál feltűnt az ég felé púposodó, hatalmas Mammut-hegy, mellette a Kecsekő kopasz sziklái szürkéltek bele az októberi erdők barnuló zöldjébe. A másik oldalon kibukkant az ezeresztendős templom

tornya, s vecsernyére hívó harangszó bongott le róla a városra. Az állomáson csak úgy öntötte magából a vonat a bevonuló katonákat. Küküllő megyei magyar és román fiúk, Alsófehér vármegyei szálas mokánylegények s bükkösi, herepei virágszálak, kik a világerért ki nem mondanának egy „o”-t, tolongtak az utcákra. Az otthon, a nyári kapálás, az aratás kápráztató napfényben fürdő emléke csikos, szóttas átalvetőkben s tarisznyákban kísérte őket az ismeretlen katonaeletbe, melynek zord valóságára minden lépésnél figyelmeztette mindnyájukat a kis katonaládának lábukhoz csapódó éle.

Másnap reggel kellett jelentkezniük; a legények nekiindultak a kaszárnyáknak, az önkéntesek szállodákba, vendéglőkbe mentek.

Abodi Dénes a szállodai szobában megmosakodott, ruháját megigazgatta, cigarettára gyújtott s az ablakhoz lépett. Alatta terült el a város főtere, szélén a kis sétatérrel, melynek megkopott lombú fái alatt néhány baka imbolygott céltalanul ide-oda. A tér másik oldalán a kávéház nagy ablakai tükröződtek, a kisváros korzója itt torlódott meg, s az őszi napfény bágyadtan búcsúzott a libbenő szoknyák fodrai között. Katonatisztek, papok, civilek sétáltak a nőekkel, élénkség volt az egész téren, kigyúltak a mozi színes villanylámpái, s a plakátok előtt kis tömeg verődött össze. A vendéglő udvaráról friss ételszagot hajtott fel a szél. A városon, a tájon, az égen enyhe nyugalom szállingált, mint az Abodi cigarettájának kékes füstje az ablak rámai között. Ez az enyhe érzés áradt el rajta is, míg messziről jött idegenként nézte ezt a régen látott várost; egy élénk boltcégér szenzáció volt szemének, a várba vezető, kaptatós út láttára bájos emlék mosolygott benne. Évekkel ezelőtt egy édes fruskával járt e fák alatt. A szél a kisleány tömött, barna hajfonatát ide-oda libbentette, ő egyszer elkapta, két tenyere közé fektette s végighúzta arcán, szája előtt az illatos tekerceset. Még most is úgy érezte, mintha minden hajszál külön csókolná végig ajakát.

Az úton sűrű köpenyes emborsor tűnt fel. Négyes sorokban mentek, fegyver nélkül; szegény, sebesült,

lábadozó katonák. Ahogy felfelé bukdácsoltak, fáradtan, láthatatlan kényszertől űzve, mozgásuk elcsigázott üteme kiverte Abodi fejéből a kellemes gondolatokat.

Eszébe jutott, hogy háború van, s ő most bevonuló katona, ma még ura önmagának, holnap már csak egy szám, egy mozgó húsdarab a csúnya gépben. A cigaretta-t kedvetlenül hajította ki az ablakon, még röptében elkapta egy szurkos kötényű kis inas, s örömeiben, hogy sikerült a dolog, víg füstöket eregetett az összerágott cigarettavégből. Egy-két utolsó szippantásra odanyújtotta társának s viháncolva tűnt el a sötétedő utcán.

Abodi lement a térre. Idegennek érezte magát itt s kelletlenül gondolt a jövőre. Ezt az estét valahol agyon kell ütnie, vacsoráznia még korán van, kávéházba menni, ott leülni s ülni egy keskeny, kis asztalnál, az ember előtt két pohár víz, újságok, — ó, ezt most nem lehet.

Kellene valami, ami elfeledtesse Pestet s a drága, gyönyörű várost: Kassát, hol utolsó hat hónapját töltötte, a kis redakciót, a Hernád partján az öreg kertet, melyen át lakására sietett, a nyugalmas, vén biedermeier bútorokat a kis szobában, a barátokat és édes női arcokat, melyek huszonkét esztendő szívébe bújva idáig eljöttek vele.

Bement a moziba. Páholyba ült s igyekezett nem gondolni semmire. Tiszta szívéből, halkán nevetett Max Linder s Móric bolondságainak, gyermekesen mulatott a tovarohanó tárgyrok során. Aztán valami szerelmi história siklott végig a lepedőn, autó, gyorsvonat, majd indiai dzsungel, melyben a gaz csábítót üldözik. Butaság — gondolta, s ki akart menni. Éppen felgyúltak a lámpák, szünet következett, s indulóban szemügyre vehette a szomszéd páholybelieket. Több nő ült ott fiatal hadnagy társaságában. Karcsú, erősen barna leányon állott meg a tekintete, s már feléje is hajolt, az egy pillanatig zavartan nézett rá, aztán kipirulva mosolygott s barátságosan szólt át:

— Jé, Abodi, hát hogy kerül maga ide?!

Csak hogy leülhetett, megint elsötétült a terem. Öszzehajolva diskurált Margittal — így hívták a leányt —, kit négy éve nem látott s kihez bohó diákudvarlás és

néhány süldőcsók emléke fűzte. A bemohosodott emlékek friss erővel kezdtek élni — s a legfontosabbnak látszott most előtte, hogy az elszakadt csókfonalat hogyan kapcsolja megint a leány drága kis szájához. Elváláskor melegen és hosszan szorították egymás kezét, „vizontlátásra” — mondta a leány. Abodi nyugodtan megvacsorázott, egy darabig ismerősökkel diskurált, aztán lefeküdt és a holnapra nem is gondolva, csendes álomba szenderült.

Reggel felment a várba. Mellette kivonuló katonacsapatok masíroztak el. Újoncok, kiken meglátszott, hogy csak néhány nap óta nyomja vállukat a puska, nem éppen rongyosan, de lomposan, vásott nadrágban, fülre eső sapkában lépdestek összevissza. Utánuk egy menetszázad jött. Ezeken vadonatúj csukaszürke egyenruha volt, a derékszíj frissen csavarodott blúzukon, s bakancsuk még nyöszörgött a fiatalságtól. Rendesek voltak, s mintha büszkén néztek volna a toprongyos újoncokra. Abodi legalább így látta. Dühös volt rájuk. „Marhák — mormogta —, felcicomázott ökrök a vágóhídra vezető úton.”

A vár ódon házai s a hatalmas, ősi templom körül katonák sűrűgtek-forogtak. A mélyben, a völgy széléről itt-ott felszakadó sűrű ködből csillámlott a Maros. Abodi a régi fejedelmi palotába ment, hol profunt- és pországú katonai irodák sorakoztak vénségtől görnyedő folyosókon. Egy iroda előtt késő délutánig várakozott, míg nevét kiáltották — elől a keresztnévét, aztán a vezetékét —, s megtudta, hogy a harmadik pót századba van beosztva. Néhány önkéntessel útnak indult s egy vársáncban megtalálta a harmadik századot. Itt, a mélyben már sötétedni kezdett, de az őszi szürkületben nyugtalan sürgés-forgás zajlott. Nyitott, hatalmas szín terpszkedett, zsúfolásig tömve legényekkel. Egy őrmester és néhány altiszt osztotta csoportokra az újoncokat. Azok a pusztá földön vagy vékony szalmán heverték, cigarettáztak, ettek, nagyokat és folyton köptek. Amint valamelyik a nevét hallotta, becammogott a szín előtt felállított sorba. Mikor elegendő ember volt egy csoportban, a csapat megindult. Ezeket most már elnyelte a katonaság.

Abodi tizenhét önkéntes társával verődött egybe. Künn már egészen besötétedett, a kazamatáknak egy hosszú szobájában, mely azelőtt ruharaktár volt, csendesen diskuráltak. A szoba közepén hosszú dróton rossz petróleumlámpa égett, mely valahányszor az ajtó nyílt, elkezdett hintázni, mert a szemben levő ablakon nem volt üveg, csak erős drótháló, melyen át néha beverődött a kavicsos föld. Az ablak ugyanis csak belülről volt magasan, kint éppen a földet érte alsó párkánya. A szobát nagy, gyalulatlan deszkapalcok osztották apró fülkékre. Minden fiú kinézett magának egy ilyen kamrácskát, volt olyan, aki emeletre jutott. A szobában három hosszú pad nyújtzkodott, egyet középre tettek s elnevezték asztalnak. Proháb, a kiugrott kispap, először ráköpött s azt mondta: „A fene egye meg” — azután hangosan kihirdette, hogy az asztalra senki se merje feltenni a bakancsát.

A fiúk ismerkedtek egymással és tanyájukkal. Nem sokat teketóriáztak, a katonasor egyformává tette őket, mindjárt tegeződni kezdtek. Némelyiknek hazai elemőzsiával volt tele ládácskája, a holmik az asztalra kerültek, s ők derekasan nekiláttak az evésnek. Ital is volt, kézről kézre járt egy pohár, és néhányan rövidesen suta mámorba ringatták magukat. A dohányfüst valósággal felhőzött a szobában, s mint kéményen, tódult ki a dróthálós ablakon.

Proháb, a kiugrott kispap, énekelni kezdett. Elpusztíthatatlan jókedvvel nézte az egész katonai hercehurcát, úgy tömte magát az étellel és akkorákat ivott, mintha lakodalomban lett volna. Egykettőre kiválogatta a jó hangú gyerekeket s egész kis dalárdát állított össze.

Az éjszaka hideg ködöket terített a vársáncokra, mindenfelé csend honolt, csak e kazamatákból zümmögött ki sokáig zaj. Rendre-rendre az önkéntesek is elálmosodtak s ledültek egyenként a szalmára s betakaróztak, ki ahogy, egy-egy pokróccal vagy viselt, kopott és lyukas katonaköponnyeggel.

Sárosi a ládájára csepegtetett a gyertyából, aztán a másik végével óvatosan odaerősítette a szálát a kis fehér tócsához s a pislogó fénynél elkezdte olvasni a

magyar közjogot. Szegény feje azt hitte, hogy decemberben szigorlatozni fog, májusban doktor lesz, őszre állást kap s jövő karácsonyra megházasodik. Nem is sejtette, hogy akkor már egy fagyott szibériai faluban fog kínlódni. Kifáradt, elfújta a gyertyát s — ahogy volt — ruhástól lefeküdt a szalmára.

Az éjszaka sötétséggel ölelte körül a tizenennyolc ifjút. A fiatal lelkek nyugtalan álomban szenderegtek át első éjszakájukat a katonaságban. Fel-felriadtak, fáztak. Egyik sokáig zakatolt, forgott ide-oda a szalmán, míg társa megkérdezte: „Mit csinálsz, Béla?” — „Az angyalát, ennek a mantelnek csak egy vége van!” — felelt az, de ráakadt a köpeny másik szélére is, szorosan beleburkolózott és elaludt megint.

Abodi sokáig, tágra nyitott szemekkel nézte a szürke sötétségben sejtelmesen falakra vetődő árnyakat, valósággal zsi bongott agyában az utazás, a sok idegen ember, a furcsa környezet. Délután egy hosszú sor gúlába rakott fegyvert látott, ez a kép folyton szemei elé vetődött, aztán Margitra gondolt s lassan-lassan álomban szenderült.

Reggel korán felverték őket, kiszaladtak a sáncba, s egy-egy száj vízzel, ahogy tudtak, megmosdottak. A konyhába mentek, csajkájukat megtöltötték „feketekávéval” s a zúzmarás hidegben iddoggálták a furcsa ízű, forró italt.

Kilenc óráig az iroda előtt állott az egész század. A sorból nem volt szabad elmozdulniuk, emelgették hát lábukat, hol egyiket, hol másikat, mint a gólya, mikor zombékos réten mélézik.

Mikor a kapitány közelgett, az altisztek izgatottan szaladgáltak a sorok előtt, egy-egy bámész parasztfiút mellbe vágtak, úgy igazították be a sorba. Ahogy a századparancsnok odaért, egy moccanás sem volt. Egy hadnagy feszes haptákban jelentést tett, azután a kapitány bicegve ment végig a század előtt. Egy iramban lesántikált a sor végéig, hol a lábadozók állottak. Ezek már megjárták valamelyik harcteret, legnagyobb részük valami kínos betegséget vonszolt magával, soknak hegedő seb volt a testén, de tudták, hogy előbb-utóbb

újra kell kezdeniük a frontéletet. Ravaszkodtak szegények, hogy minél tovább húzzák mostani sorukat.

Vencel kapitány ezekre a szegény emberekre rettenetesen haragudott. Úgy nézte őket, mint valami csalókat, kik csak azért betegedtek meg, csupán azért kaptak golyótól vagy szuronytól nehéz sebet, hogy a hadsereget becsapják. Vékony piros erektől sűrűn beborított arca egészen eltorzult, ha feléjük közelgett, fekete szemei vadul forogtak a dühtől. Valami csodálatos nyelven, mely keveréke volt a németnek, románnak, csehnek, horvátnak, magyarnak, rikácsolva kiabált rájuk; a legfájdalmasabb arc lobbantotta a legnagyobb haragra. Egy ilyen szerencsétlen előtt megállott, gúnyosan és mérgesen vihogott rá: „Hán, kutya, dög? Beteg? Schwein! Na und Vaterland? Mi van a haza? Sztretre-jászke patria!”

Aztán kegyetlenül pofon vágta az idős katonát s arcába köpött. Az meg sem mozdult, homlokáról kis patokban folyt le a kapitány nyála, nagy könnycsepp futott össze a szeme sarkában, nem mert hunyorítani, nehogy kicsorduljon. Bal karján kegyetlenül sajgott a seb, lábai reszkettek.

Abodi undorral nézett a kapitány után s utálattal tekintett végig az egész soron. „Hát emberek ezek?” — gondolta. Vezényeltek, a csapat kettős rendekbe állott, ő is beugrott helyére, megindult a század, s ment ő is. Érezte, hogy akarat nélküli része egy mozgó, nagy testnek, mely maga sem tudja, hogy mit csinál.

Délig a gyakorlótéren jobbra-balra szaladgáltak, guggoltak, feküdtek, a puskát markolták, hol az agyánál, hol a csövénél, ahogy vezényelt egy recsegős hangú őrmester.

Délután előlről kezdték. Este nem volt szabad a sáncból kimozdulniok, de az önkéntesek megtalálták a módját, hogy miképpen lehet a városba lemenni. Az őrmester két-három koronáért nem látott semmit, s ők legalább éjjel embernek érezhették magukat.

Abodi, amint szabadulni tudott, rohant le a városba. Margit rendesen megvárta, sétáltak, s ha volt társaság, moziba mentek. Néha-néha otthon látogatta meg a leányt. Szívesen fogadták, s Margit kedves volt hozzá.

A mindennapi együttlét mind melegebbé lett, s egyszer csak azon vették észre magukat, hogy türelmetlenül várják egymást, s rosszul esik, ha válniuk kell.

Abodi egy kirukkolásnál kegyetlenül meghűlt, napokig lázas volt, de hiába jelentkezett az orvosnál. A betegvizsgálás állandóan a kapitány jelenlétében ment végbe.

Halva kellett volna lennie annak, akit ő betegnek elismert. A fiúnak már sípolt a tüdeje, érezte, hogy tüdőcsúcshurutja kiújul. Naponta ostromolta az orvost, de Vencel kapitány mindennap durván rivallt reá s kergette a gyakorlótérre.

A bicegő, öregedő legény, ez a csúnya cseh, szerelmes volt Margitba. Valósággal üldözte a leányt, s borbélyműhely-szagú fejével folyton a nyomában volt. Megtörtént, hogy Margitnál találkozott Abodival. Dühösen forgatta szemeit s gúnyosan biccentett fejével, mikor a fiúnak korán búcsúznia kellett, hogy idejében fent legyen a várban.

Az önkéntesek sokszor csak hajnalban verődtek össze a kazamatában. Rendre-rendre szállingóztak, leültek a padokra, a szalmára, cigarettáztak s diskuráltak. Néha a külső szobából, melyben a lábadozók tanyáztak, bevetődött egy-egy harcteret járt katona. Leültették, italt és dohányt tettek eléje s szóba elegyedtek vele. Nehezen eredtek szónak, de egyszer az egyik mesélni kezdett. Beszélt, beszélt a sáros galíciai mezőkről, a bűgő gránátokról:

— Urak, a Krisztusra mondom maguknak, engem kivihetnek, ahányszor akarnak, én többet úgysem lövök. Ha elsütöm a puskát, csak a levegőbe eresztem a golyót, de emberbe többet nem. Ha nem tudnék oroszul, ma nem mondanám ezt Rohamra mentünk, s velünk szembe szaladtak az oroszok, mert a hátuk mögé is a mi srapneljeink hullottak. Nekem jött egy ember. Nem is reám akart ő törni, de úgy volt az már, hogy éppen mi jussunk egymásnak. Jött-jött, láttam, hogy ujját a ravaszra teszi, lehajtottam derekam s nekiszaladtam a szuronnal. A hátán jött ki a hegye. Elejtette a fegyvert kezéből, felcsapta két karját az ég felé, szemeit is az égre fordította s azt mondta: „Ó, drága gyermekeim!”

Aztán hátravágódott, a szurony még feltartotta egy darabig a földtől. Ott, abban a minutumban sírtam, mint a zápor, megálltam, nem bántam én, ha meghalok is mindjárt. Meglőttek, de én, a Jóisten úgy segítjen, embert többet nem ölök!

Abodi ezen az éjszakán nem aludt semmit. Másnap kedvetlen volt, csak délután derült egy kissé fel, mikor Margittal találkozott. Oly szép volt a leány, hogy elfeledtette vele a keserves világot. Átadta gondolatát egyetlen érzésnek, s szerette volna, ha Margitra is átárad ez a vágy. Sokáig sétáltak. Sötét volt, mikor a kapu előtt búcsúzni akartak. A leány behívta Abodit. Bekerültek az udvarra s látták, hogy az ebédlőben vendégek vannak. Megállottak. Mindketten csak egymás után sóvárogtak, s idegenkedtek az emberektől. Hosszasan, szótlánul fogták egymás kezét, lassan-lassan összesimultak, szájuk találkozott s forrón tapadt össze.

Ijedten rezzentek fel, mert hirtelen nyílt a kapu. Egy fény sugar megvilágította a közelgő alakot. Vencel kapitány volt. Mindent látott. Abodi mérgesen tisztelgett, Margit pedig idegesen és zavartan nyitott be az ajtón.

Reggel a szokásos kirukkolásra mentek az önkéntesek. Még nem esett hó, de csikorgó hidegben dideregtek a kopasz bokrok, sűrű ködök feküdték meg a Marost, melyek csak délfelé oszlottak szét, a hegyek felé húzódva. A kapitány is kiment a gyakorlótérre. Az őrmester, ki az önkénteseket egzecírozta, ki akart tenni magáért, már egy fél órája guggoltatta őket kézben a fegyverrel.

Abodinak zihált a melle, s a düh fojtogatta. Utálattal markolta a mannlichert s minduntalan eszébe jutott, hogy ezzel a fegyverrel neki majd ölnie kell. Hirtelen, valami erős sugallattól hajtva, messze ellökte magától a puskát, hogy csak úgy recsegett a fagyott földön. Abban a pillanatban még a koppanás is a szívébe zuhogott. Sajnálta az édes földet, mely búzáat ad és virágot a telhetetlen embernek, és szánta az ütés miatt, mintha fájdalmat okozott volna egy érző lénynek.

Hirtelen erősen belesajgott a szemébe, megtántorodott, mert ütés érte. Vencel kapitány öklével az arcába vágott és rikácsolt képéből kikelve.

Azonnal hazamasíroztak. Gyorsan, futott híre az egész városban, hogy egy önkéntest megütött a cseh kapitány. Abodi délután már provokáltatta Vencelt s kábultan járt ide-oda. Másnap súlyos párbajt kellett vívnia.

Margithoz akart menni, de meggondolta; most mégsem kell vele találkoznia. Egyedül bolyongott majdnem éjfélig, egy kocsmában sokat ivott s tüzelő fejjel ment egy sánctetőn hazafelé. Hirtelen megállott, mert előtte egy alak baktatott; nem akart senkivel sem találkozni. Keserűen elmosolyodott, olyan furcsának találta, hogy most, amikor reggel talán halálos párbaj vár rá, visszariad attól, hogy egy kis fegyvelemsértésen rajtacsípjék. Az alak homályosan pislogó lámpa elé ért. Abodinak elállott a szívverése. Alig húsz lépésnyire tőle Vencel kapitány bicegett. A világosságnál tisztán látta, hogy kissé tántorog, biztosan ő is ivott valahol. A sötét éjszakában szárazon kocogva verődtek össze a csupasz faágak, kísérteties hangok szűrődtek fel a sáncokból. Abodi meggyorsította lépéseit. „Utána, utána!” — gondolta. „Most! Sehol senki, nincs kegyelem annak a számára, aki soha senkinek nem kegyelmezett! Utána! Csak egy lökés, s összetörve fog heverni a várárok mélyén! Csak egy szorítás lötyögő bőrű nyakán, s kiszáll belőle az utálatos szusz! Utána, utána!” Nekiiramodik. Alig lép kettőt-hármat, megtorpan. Rettenetes ordítás üvölt bele a sötétségbe, s utána rémesen, mint a verembe esett vadállat, nyög, vinnyog, bög valaki. Abodi előrerohan. A sánc szélén ott lóg a kapitány. Egy párányi, csenevész bokor van egyik markában, lábai kétségbeesve kapaszkodnak, tapadnak a sima falra és ordít-ordít.

Abodi felette áll. Lábai majdnem fejét érik. A másik már észrevette, hogy valaki ott van, és kér, könyörög, bög és sír, mint egy örült. „Eh, hát van Isten mégis! Most megdöglesz, kutya!” Ez nyargal az önkéntes fejében, s villámgyorsan tovább-tovább fűzi a gondolatot. „Hála istennek, nem kell verekedni holnap, nem kell a fegyver elé kiállani. Ez most itt meghal, néhány másodperc, és lezuhan a mélységbe, s ott felismerhetetlen törmelékké zúzódik össze ronda teste, s utálatos lelke nem fog többé embereket kínozni. Így van jól. Le kel-

lene hajolni és megrúgni, hogy hamarább legyen vége. A farkas is ráveti magát áldozatára, a tigris sem kegyelmez annak, kit eléje hoz a véletlen. Ez a természet rendje!”

A kapitány már nem ordít, csak szűkül, csak szepeg, mint egy kis gyermek, tán csak két ujja fogja még a bokrot, felnéz a csillagos sötétségre, s kiszakad melléből: „Ó, anyám, anyám! Istenem, istenem!”

Abodi összerázkódik. Lehajol s vasmarokkal fogja meg a kapitányt s vonja felfelé. Az ránéz, megiszonyodik, felhördül, de az önkéntes felhúzza a sánctetőre, egy darabig szembenéznek, aztán Abodi megfordul, tovarohan s magánkívül harsogja bele a vak éjszakába:

— Ember, ember, ne ölj! Sose ölj!